

УДК 338.48

ШИЛКІНА К. О.

Херсонський національний технічний університет

АНАЛІЗ ДІЯЛЬНОСТІ ТУРИСТИЧНИХ КЛАСТЕРІВ ХЕРСОНЩИНИ В УМОВАХ РИНКОВОЇ САМООРГАНІЗАЦІЇ

Мета. Проведення аналізу діяльності туристичних кластерів Херсонщини для виявлення найбільш вдалих форм та методів управління підприємствами туристичного бізнесу на принципах кластеризації.

Методика. В роботі використано метод класифікації під час проведення порівняльної характеристики переваг та недоліків створення і функціонування туристичних кластерів Херсонської області. Застосовано метод аналізу при розгляді структури кластерів. Графічне зображення аналітичного матеріалу оброблено за допомогою програмного забезпечення програми Microsoft Excel.

Результати. У ході дослідження виявлено, що усі туристичні кластери Херсонщини створено штучним шляхом, вибір членства у кластері був запропонований обмеженій кількості учасників, а чітка мотивація до вступу у кластер у кожного із них практично була відсутня. Запропоновано розглядати Скадовський район у якості туристичного кластеру, створеного еволюційним шляхом.

Наукова новизна. Обґрунтовано доцільність функціонування туристичних підприємств Херсонщини на принципах кластеризації для отримання додаткових переваг.

Практична значимість. Проведений аналіз створення та функціонування туристичних кластерів Херсонщини надає можливість для керівників туристичних підприємств вибирати найбільш підходящі та вдалі для кожного із них методи ведення бізнесу.

Ключові слова: туристичний кластер, кластер «Країна дитячої мрії», «Південні ворота України», «Зелені хутори Таврії».

Вступ. В умовах розвитку туристичної привабливості території, покращення інфраструктури та збільшення туристичних атракторів, в силу почали вступати економічні закони самоорганізації, що сприяють зміцненню зв'язків між учасниками ринку, збільшенню пропозиції туристичного товару, покращення якості послуг, а також дають певну свободу дій для вибору методів ведення бізнесу. Це є актуально з позиції кластерного підходу, що дозволяє розглядати певну територію, як повноцінний незалежний об'єкт господарювання, здатний задовольнити потреби відпочиваючих за рахунок власних зусиль. Оскільки туристичний кластер є результатом еволюції території [1], то доцільно враховувати самоорганізаційні процеси при аналізі ресурсно-потенціальної привабливості туристичної галузі, що дозволить не тільки більш точно відобразити дійсний стан туристичної галузі, а й допоможе спрогнозувати можливі шляхи розвитку, які прямо не обчислюються математичними моделями, але при цьому мають значний вплив на стан та перспективи розвитку галузі

Постановка завдання. Основною метою даного наукового дослідження є визначення позитивних та негативних наслідків від участі у кластері та пошук шляхів для підвищення ефективності функціонування туристичних підприємств Херсонщини.

Результати дослідження. Альтернатива розвитку туристичної галузі шляхом кластеризації була розглянута та прийнята деякими підприємствами туристичного бізнесу Херсонщини ще у 2003 році, коли було створено перший транспортно-туристичний кластер – «Південні ворота України». Проект формування даного кластеру був створений на виконання Розпорядження Кабінету Міністрів України від 27 червня 2003 року №390 «Про затвердження заходів щодо розвитку іноземного і внутрішнього туризму» та розробки і запровадження нової моделі організації прискореного розвитку внутрішнього дитячого та сімейного туризму (п.10), а також для забезпечення комплексного вирішення пріоритетних проблем розвитку транспорту та туристичного бізнесу (в т.ч. сільського зеленого, рекреаційного, екстремального туризму, історичної спадщини), створення сприятливого інвестиційного клімату в регіоні, розгалуженої туристичної та сервісної інфраструктури в зоні міжнародних транспортних коридорів і магістральних шляхів та курортно-рекреаційної мережі, великої кількості робочих місць та поповнення бюджетів всіх рівнів[2].

Одним з напрямків діяльності кластера було відновлення ярмаркових та торговельних заходів, які мають глибокі історичні витоки, що починаються з III-II ст. до н.е. Перспективним також розглядався розвиток логістичного напрямку, але в рамках загальнодержавного транспортно-логістичного кластеру. Функції кластеру, як генератору сталого розвитку території, представлено на рис. 1.

Позиціонування кластеру велось, як нова модель організації прискореного розвитку внутрішнього дитячого, молодіжного та сімейного туризму.

Юридично кластер «Південні ворота України» є асоціацією підприємств. Фактично – це унікальна форма міжсекторного співробітництва. Структура транспортно-туристичного кластеру «Південні ворота України» представлена на рис.2 [2].

На даний момент кластер не діє. Фактично, він проіснував не більше семи років. За цей час в певній мірі було налагоджено більш-менш прийнятна модель комунікації між учасниками, а також створено інформаційну базу для розширення кластеру, та залучення інвесторів. Оскільки керування кластеру відбувалося переважно за рахунок адміністративного впливу з боку органів влади, то і цілі, і задачі кластеру були масштабними, проте наявні учасники не могли досягнути їх, оскільки їх спільних зусиль було замало навіть для реалізації хоча б одного спільного напрямку, задекларованого у флагманському проекті транспортно-туристичного кластеру «Південні ворота України».

Рис. 1. Флагманський проект транспортно-туристичний кластер «Південні ворота України»

Причин занепаду кластеру багато:

- функціональний розподіл обов'язків не відбувався, а також не велася робота навіть на рівні партнерських домовленостей, тобто усе залишалося на рівні домовленостей, або договорів про наміри співпраці; Окремі підприємства мали переваги від участі у кластері у якості інформаційного супроводу своєї діяльності;

- усі учасники кластеру переслідували власні цілі, які не співпадали із загальними цілями кластеру, або їх методи роботи не співпадали із методами досягнення загальних цілей;

- відсутність керівних органів кластеру, які б відповідали за його роботу. Фактично, дана функція лежала на представниках органів місцевого самоврядування, які окрім своїх функціональних обов'язків мали додатково займатися кластером;

- стратегія розвитку кластеру не розроблялася, або не дотримувалася, оскільки не було послідовної реалізації цілей кластеру, а його задачі в довгостроковій, середньостроковій та довгостроковій перспективі для кожного із напрямків роботи кластеру не були зрозумілі усім його учасникам;

- керівні органи влади змінювалися, переходили на нові посади, у інші відділи, при цьому обов'язки за веденням кластеру частково залишалися за ним, але змінювалися повноваження, відповідно, змінювалася можливість впливати на роботу кластеру та контролювати його.

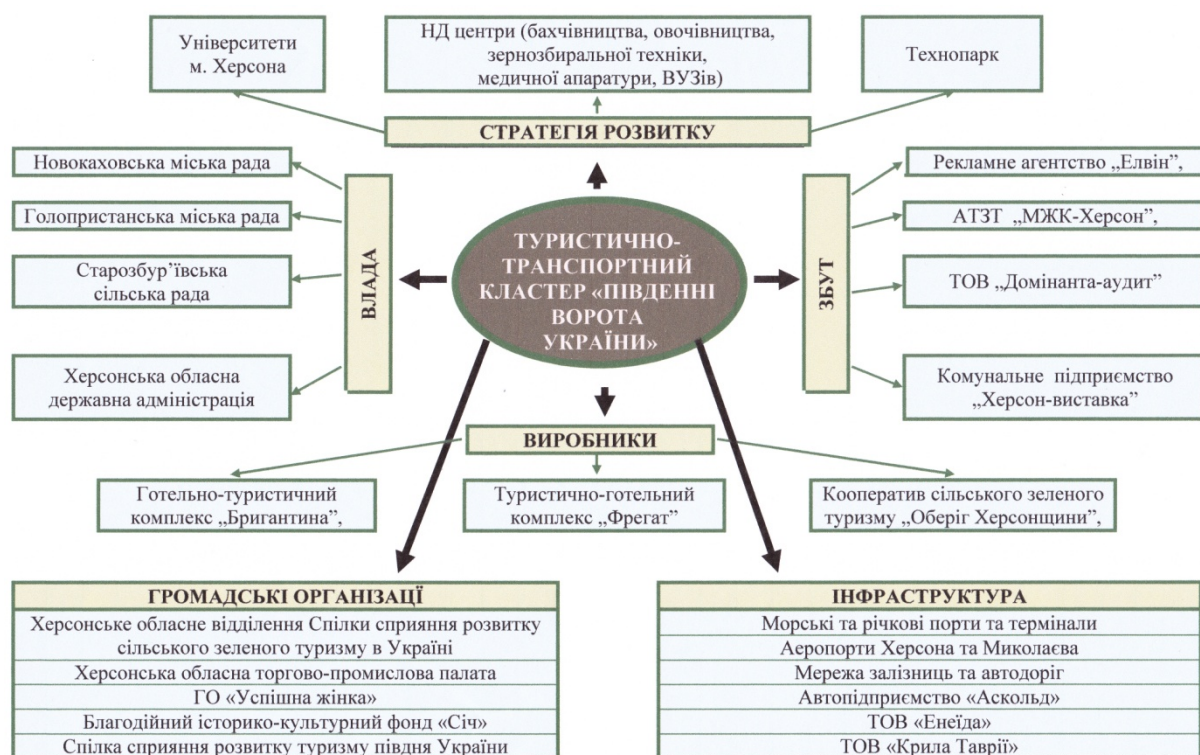

Рис. 2. Структура транспортно-туристичного кластеру «Південні ворота України».

Проте була очевидна перевага від створення даного кластеру, яку відзначають усі його учасники – зростання іміджу та довіри до підприємств. За рахунок інформаційної кампанії, яка велася навколо кластеру, про нього дізналася велика кількість споживачів, які більш лояльно відносяться до великих об'єднань. Створення іміджу сильного кластеру автоматично переходило на кожного із його учасників, тим самим підвищуючи до нього довіру споживача.

Після створення транспортно-туристичного кластеру «Південні ворота України» кластерну ініціативу перейняли на себе заклади дитячого оздоровлення, які ініціювали створення кластеру «Країна дитячої мрії». Як відзначається на сайті Херсонської Торгово-промислової палати, кластер «Країна дитячої мрії» - це оздоровчі комплекси, дитячі табори та центри молодіжного відпочинку на будь-який смак, на березі Азовського та Чорного морів, цілющого Скадовського заливу, озер, Дніпро-Бугського лиману тощо.

Юридично, кластер «Країна дитячої мрії» є неприбутковою громадською організацією, ініціатором створення якої була Брикова Т.С. Фактично, кластер існував лише офіційно, проте до його складу не було внесено жодного із таборів, або інших оздоровчих чи туристичних підприємств. Домовленості про спільну діяльність велися на основі особистісних відносин та не були заявлені, або зареєстровані.

Ініціатива кластеру «Країна дитячої мрії» була досить швидко зупинена, кластер не мав жодного спільного проекту, а усі учасники навіть не були один із одним

знайомі особисто. Керування кластеру не було, оскільки уся робота була надана на розсуд самоорганізаційних процесів. Кожен із так званих учасників кластеру займався самостійно розвитком свого бізнесу, не залежно від кластеру. Результати роботи кластеру, як для його так званих учасників, так і для регіону в цілому, були нульовими. Якщо «Південні ворота України» змогли створити та користуватися маркетинговими перевагами від участі у кластері, то «Каїна дитячої мрії» лише була умовним об'єднанням, якого нічого не тримало разом [3].

Цікавим, з точки зору створення та управління туристичними підприємствами, є досвід історико-розважального комплексу «Зелені Хутори Таврії». Ідея створення проекту з'явилася в 2008 році, коли об'єдналося кілька десятків членів особистих селянських господарств, під роботу яких було виділено територію. Під прапором сільського зеленого туризму ідея перетворилася на проект, який був реалізований на кордоні Голопристанського та Цюрупинського районів. Спочатку кількість учасників, котрі мали землі під особисті селянські господарства, перевищувала 45 чоловік. На даний момент залишилося п'ять чоловік, які є власниками даного комплексу та повністю відповідають за його функціонування. Інші учасники передали в аренду свої землі тим, хто залишився, або взагалі вийшли із бізнесу.

Основна концепція проекту - об'єднання культурно-просвітницької, екологічної та розважально-ігрової складових на базі синтезу історії краю, екології і сучасного мистецтва для розвитку екологічного туризму.

За шість років «Зелені Хутори Таврії» значно розширилися та зміцнили свої позиції. Зміни історико-розважального комплексу «Зелені Хутори Таврії» представлено в табл. 1 [4].

З кожним роком кількість екскурсій збільшується, проте, як видно на рис. 3 [4], у 2014 році, не дивлячись на збільшення кількості екскурсій, кількість відвідувачів скоротилася у порівнянні із 2013 роком на 30%. Це пов'язано із тим, що запропонований продукт став більш якісним та перейшов від масового споживача, яким у своїй переважній більшості були діти шкільного віку, до більш вибагливої категорії туристів. У певній мірі, на кількість відвідувачів вплинули погодні умови.

Таблиця 1

Етапи розвитку історико-розважального комплексу «Зелені Хутори Таврії»

Рік	Зміни
2009	З'являються перші хутори. Йде створення інфраструктури.
2010	Працює 10 хуторів, регулярно відбуваються екскурсії.
2011	Проведено більше 550 екскурсій.
2012	Представлено 47 ремесел. Проведено 660 екскурсій.
2013	Запускається два екскурсійні маршрути «Вільховий» і «Квітковий», Розширяється географія туристів: приїждять відвідувачі із Херсонської, Миколаївської, Одеської, Дніпропетровської, Запорізької областей та країн ближнього зарубіжжя. Проведено 820 екскурсій.
2014	Запускається третій екскурсійний маршрут «Розважайся-Розвивайся». Історико-розважальний комплекс «Зелені хутори Таврії» зайняв 1 місце в регіональному конкурсі "ТОП-10 туристичних перлин Херсонщини". За сезон квітень-жовтень проведено 741 екскурсія. Комплекс перестав бути сезонним, а продовжує роботу і в осінньо-зимовий період.

Не дивлячись на те, що екскурсійний супровід залишається невід'ємною складовою програми історико-розважального комплексу, почали додаватися нові форми відпочинку та ознайомлення із атракторами, такі як квест тощо, а також заклад перейшов від сезонного графіку роботи до цілорічного. У літній період, коли не працюють школи, майстри демонстрували свої ремесла на морських узбережжях Херсонщини.

Рис. 3. Кількість відвідувачів історико-розважального комплексу «Зелені Хутори Таврії»

Управління історико-розважальним комплексом «Зелені Хутори Таврії» здійснюють усі дійсні члени установчого договору (5 чол.), де кожен із учасників самостійно вирішує питання стосовно розташування та створення на своїй території хуторів чи інших об'єктів, проте він має поставити до відома інших засновників.

Таблиця 2

Основні показники діяльності санаторно-курортних і оздоровчих закладів у 2013 році по міськрадах та районах

	Кількість закладів				Розподіл закладів за регіонами %	Кількість оздоровлених осіб	Розподіл кількості оздоровлених за регіонами %	
	2000	2004 /05	2009 /10	2012				2013
Херсонська область	137	230	236	233	247	100	142984	100
Бериславський	1	1	1	-	-	-	-	-
Великоолександрівський	-	-	-	1	-	-	-	-
Генічеський район	55	84	85	93	95	38,46	57619	40,3
Голопристанський район	17	54	53	57	77	31,17	33643	23,52
Каланчацький район	6	23	26	24	26	10,54	2856	1,99
Нововоронцовський	1	1	2	2	2	0,81	1624	1,35
Новотроїцький	-	-	-	2	-	-	-	-
Скадовський район	34	52	55	32	37	14,98	41281	28,87
Цюрупинський район	3	2	1	2	3	1,21	633	0,44
м.Гола Пристань	-	1	1	1	1	0,41	910	0,63
м.Каховка	1	1	1	-	-	-	-	-
Нова Каховка (міськрада)	3	3	3	4	3	1,21	1551	1,08
Херсон (міськрада)	6	6	6	15	3	1,21	2867	2,00

Із вищезазначених кластерів Херсонщини усі є штучними. Для визначення конкретних переваг ведення туристичного бізнесу підприємствами Херсонщини на принципах кластеризації, доцільно розглядати досвід підприємств туристичного бізнесу, що функціонують у безпосередній близькості один від одного на певній території, їх робота є взаємодоповнюючою, між ними існують як партнерські, так і дружні відносини, тобто вони представляють еволюційний кластер. Як вже зазначалося, найбільш точну характеристику туристичних потоків Херсонської області можна відслідкувати за санаторно-курортним напрямком, який складає найбільшу частку відпочиваючих. Дана категорія туристів найбільш точно відображає дійсний стан галузі.

При розгляді діяльності санаторно-курортних та оздоровчих закладів області, спираючись на територіальний поділ області за районами, як показано у таблиці 2 [5], бачимо наступну ситуацію: кількість закладів постійно збільшується, найбільше знаходиться у Генічеському районі – 38,46% від загальної кількості, 31,17% у Голопристанському та 14,98% у Скадовському районах області. Спостерігаються позитивна тенденція збільшення кількості закладів у Генічеському та Голопристанському районах. Варто зазначити, що розподіл кількості відвідувачів по районах області є непропорційним, та не співпадає із відсотковим розподілом кількості закладів, тобто можна говорити про те, частина номерного фонду не використовується. Цікава ситуація у Скадовському районі, де наявність закладів санаторно-курортного комплексу становить приблизно 15% від їх загальної кількості, а кількість відпочиваючих майже у два рази вища (рис.). Це свідчить про потенційну привабливість саме Скадовського району для потенційного туриста. До того ж дана тенденція свідчить про великий рівень самоорганізаційних процесів, що свідчить про перспективність розгляду Скадовського району, або його окремих територій, як еволюційного кластеру.

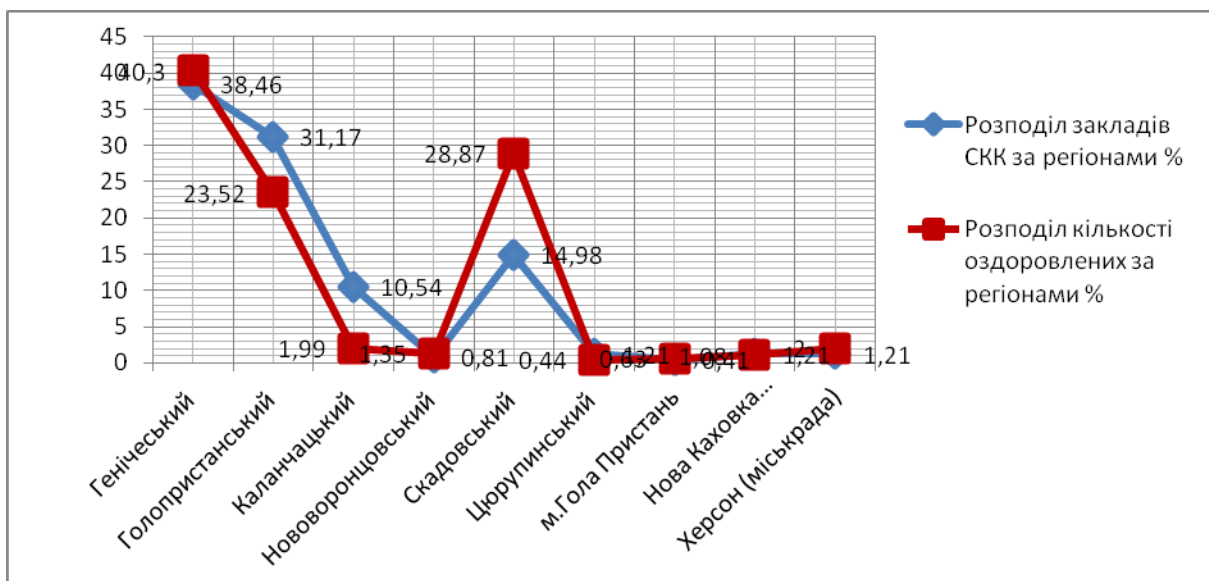

Рис. 4. Розподіл закладів СКК та кількості оздоровлених за районами області, %

Кластерний підхід передбачає збільшення позицій саме на тих територіях, де знаходиться найбільша кількість туристичних об'єктів, у даному випадку слід брати до уваги Скадовський, Генічеський та Голопристанський райони. Особливу увагу треба звернути на Скадовський район, оскільки наведені дані показують можливе нарощення туристично-рекреаційного потенціалу території за рахунок самоорганізації діяльності учасниками малого туристичного бізнесу, які проживають на даній території, проте не завжди враховуються при аналізі стану туристичної галузі області.

Висновки. Туристичні кластери Херсонщини було створено штучним шляхом, процес їх створення та функціонування налічував багато недоліків. В першу чергу це пов'язано із помилковим розумінням суті кластеру та принципів побудови відносин між його учасниками. У якості кластеру, створеного еволюційним шляхом запропоновано розглядати територію Скадовського району, який має найбільш підходящі показники розвитку. Перспективою подальших досліджень стане обґрунтування необхідності використання принципів кластеризації до управління підприємствами туристичної галузі Скадовського району в умовах ринкової самоорганізації.

Список використаної літератури

1. Шилкіна К.О. Особливості життєвого циклу туристичного кластеру. Електронний ресурс. Режим доступу: <http://likeinvest.org.sworld.com.ua/index.php/uk/economy-314/business-sectors-of-the-economy-314/23287-314-499>. Дата звернення: 22.12.14 р.
2. Українське Кластерне Дослідження /Під заг.ред. С.І. Соколенка – Київ, 2005 – с.238 <http://ucluster.org/universitet/klastery-ukraina/2005-study/kherson-oblast/>.
3. «Страна детской мечты» Херсонская область. Електронний ресурс. Режим доступу: <http://www.expotpp.ks.ua/otdyh/turstrukt/36-l-r.html>. Дата звернення: 22.12.14 р.
4. Сайт історико-розважального комплексу «Зелені хутори Таврії». Електронний ресурс. Режим доступу: http://hutora.com.ua/ua/o_nas. Дата звернення: 22.12.14 р.
5. Статистичний щорічник Херсонської області за 2013 рік / головне управління статистики у Херсонській області – Херсон-2014.

АНАЛИЗ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ТУРИСТИЧЕСКОГО КЛАСТЕРА ХЕРСОНЩИНЫ В УСЛОВИЯХ РЫНОЧНОЙ САМООРГАНИЗАЦИИ

ШИЛКИНА Е. А.

Херсонский национальный технический университет

Цель. Проведение анализа деятельности туристических кластеров Херсонщины для определения наиболее удачных форм и методов управления предприятиями туристического бизнеса на принципах кластеризации.

Методика. В работе использован метод классификации при проведении сравнительной характеристики преимуществ и недостатков создания и функционирования туристических кластеров Херсонской области. Применен метод

анализа при рассмотрении структуры кластеров. Графическое изображение аналитического материала обработано с помощью программного обеспечения Microsoft Excel.

Результаты. В ходе исследования выявлено, что все туристические кластеры Херсонщины создано искусственным путем, выбор членства в кластере был предложен ограниченном количестве участников, а четкая мотивация к вступлению в кластер у каждого из них практически отсутствовала. Предложено рассматривать Скадовский район в качестве туристического кластера, созданного эволюционным путем.

Научная новизна. Обоснована целесообразность функционирования туристических предприятий Херсонщины на принципах кластеризации для получения дополнительных преимуществ.

Практическая значимость. Проведенный анализ создания и функционирования туристических кластеров Херсонщины предоставляет возможность для руководителей туристических предприятий выбирать наиболее подходящие и удачные для каждого из них методы ведения бизнеса.

Ключевые слова: *туристический кластер, кластер «Страна детской мечты», «Южные ворота Украины», «Зеленые хутора Таврии».*

ANALYSIS OF TOURISM CLUSTER KHERSON REGION IN TERMS OF MARKET SELF-ORGANIZATION

SHYLKINA E.

Kherson National Technical University

Purpose. Analysis of the tourism cluster Kherson to identify the most successful forms and methods of business management tourism business on the principles of clustering.

Methodology. The paper used the method of classification during the comparative characteristics of the advantages and disadvantages establishment and operation of tourism clusters Kherson region. Analysis method when considering the structure of clusters. The graphic representation of analytical data processed by the software of Microsoft Excel.

Findings. The study found that all tourist clusters Kherson created artificially, the choice of cluster membership was offered a limited number of participants, and a clear motivation to join the cluster in each of them virtually absent. A Skadovsky area considered as a tourism cluster, created through evolution.

Originality. Expediency operation of tourism enterprises Kherson on the principles of clustering for additional benefits.

Practical value. The analysis of the establishment and operation of tourism clusters Kherson allows for managers of tourism enterprises to choose the most suitable and best for each of these business practices.

Keywords: *tourism cluster, cluster "Country of childhood dreams", "Southgate Ukraine", "Green farm Taurus".*